
Fernando Ramallo, Gabriel Rei Doval e Xoán Paulo Rodríguez Yáñez (eds.), *Manual de Ciencias da Linguaxe*. Vigo, Xerais, 802 pp.

A saída ó mercado editorial dunha publicación en galego das características do *Manual de ciencias da linguaxe* é sempre unha boa nova que cómpre recibir con parabéns para tódolos implicados na súa elaboración. O *Manual* representa de entrada un meritorio esforzo por poñer á disposición dos alumnos e profesores das universidades galegas un texto sobre lingüística escrito, en palabras dos propios editores, “en galego e desde o galego”. Desde o mesmo título, os editores asumen o compromiso de ofrecer unha visión actualizada, comprensiva e interdisciplinaria sobre a linguaxe que ó mesmo tempo responda ás esixencias de claridade, accesibilidade e sentido práctico esperables nun texto destinado ó uso regular nas aulas.

O *Manual* é unha obra extensa cunha estrutura que trata de maximizar a súa manexabilidade. Consta dunha breve presentación por parte dos editores (en que xa se inclúe unha primeira selección bibliográfica de títulos fundamentais no ámbito da lingüística), quince capítulos, cada un dos cales inclúe seccións fixas de exercicios, bibliografía comentada e bibliografía complementaria, un pequeno glosario final de termos básicos e tres índices: analítico —moi exhaustivo—, de nomes propios e de linguas.

Cada un dos quince capítulos que compoñen o núcleo da obra céntrase sobre unha área disciplinar concreta e está redactado por un —nalgúns casos dous— especialista na materia. O capítulo primeiro, a cargo de Teresa Moure, versa sobre os criterios que permiten distinguir as ciencias fronte a outros tipos de saber por un lado e fronte ás tecnoloxías por outro, e reflexiona sobre a aplicación destes criterios a distintos ámbitos de estudio no seo da lingüística. O segundo, elaborado por Juan Alberto Alonso, é unha revisión amena e actualizada das contribucións ás hipóteses sobre a orixe da linguaxe humana desde campos de estudio como a paleoantropoloxía, as patoloxías da linguaxe, o desenvolvemento das linguas pidgin, o proceso de adquisición lingüística, etc. Carles Riba presenta a comunicación animal como un fenómeno susceptible de análise sistemática no capítulo 3, e Carmen Cabeza fai o propio no capítulo 4 coas linguas de signos e os xestos empregados na comunicación humana. O capítulo 5, a cargo de José Mª García Miguel, trata sobre a busca de tendencias universais na organización das linguas e sobre os criterios empregados para a súa clasificación, en particular o criterio tipolóxico. No capítulo 6, Xavier Gómez Guinovart presenta os froitos da

colaboración interdisciplinaria entre lingüística e informática, concretados no desenvolvemento de modelos computacionais do funcionamento da linguaxe, a creación de corpus informatizados e a aplicación da informática en lingüística histórica, así como nas tecnoloxías da fala, a tradución automática, o tratamento de textos, etc. Alessandro Duranti explora no capítulo 7 a interrelación entre lingua, pensamento e cultura, e describe os métodos empregados para o seu estudio no seo da antropoloxía lingüística. No capítulo 8, Ángel López analiza as contribucións dos distintos métodos psicolóxicos —conductismo, asociacionismo e psicoloxía da Gestalt— á teoría lingüística e, en particular, a súa aplicación no estudio da adquisición lingüística e na aprendizaxe dunha segunda lingua. O extenso capítulo 9, elaborado por Anxo M. Lorenzo, pasa revista a unha ampla serie de conceptos desenvolvidos no seo da sociolingüística nunha concepción ampla desta disciplina que abarca non só a análise da variación e o cambio lingüístico, senón tamén a sociolingüística interaccional, a socioloxía da linguaxe, o estudio dos pidgins e os crioulos, etc. O capítulo 10, a cargo de Xabier Falcón, contén unha presentación panorámica do ámbito da planificación lingüística a través dos seus conceptos fundamentais e as súas figuras máis sobranceiras. No capítulo 11, Fernando Ramallo pasa revista ós conceptos básicos empregados no ámbito da pragmática, en canto estudio do significado en relación co contexto de uso, e fai unha breve incursión na análise da conversa e do discurso. Finalmente, os catro últimos capítulos están dedicados ás tradicionais divisións da lingüística. No capítulo 12, correspondente á semántica, Esperanza Morales diserta en torno á noción de significado en lingüística. No 13, José Mª García Miguel e Carmen Cabeza describen as unidades e os procedementos de análise sintáctica. Miguel González Pereira e Francisco Albertuz encárganse de presentar no capítulo 14 os conceptos e os modelos fundamentais da análise morfolóxica. Por último, no derradeiro e máis longo dos capítulos da obra, Tiago Vidal presenta desde unha perspectiva xenerativa os trazos distintivos, as unidades primarias con que traballa a fonoloxía, ademais dos elementos prosódicos e os principios fonéticos e fonolóxicos.

Nesta distribución de contidos resulta inevitable botar en falta certas áreas que, ó meu parecer, merecerían capítulo propio e que, sen embargo, están practicamente ausentes ou son tratadas de xeito bastante disperso. É o caso da lingüística histórica e comparada, da lingüística aplicada, da análise do discurso e da conversa, e de campos de estudio centrados sobre temas como o bilingüismo e o contacto de linguas ou as linguas pidgin e os crioulos. Malia a súa presenza no título do capítulo 15, habería que incluír tamén a fonética nesta relación de áreas a penas tratadas, sobre todo na súa rama instrumental. Por outra banda, a perspectiva ampla adoptada sobre a sociolingüística dá lugar a un capítulo 9 moi sobrecargado de contidos, o que dificulta o tratamento dos temas incluídos coa suficiente

profundidade. Así, por exemplo, non se fala dun aspecto crucial no estudio da variación lingüística como é o da metodoloxía, e conceptos básicos como o de *estratificación* e os seus tipos ou o de *hipercorrección*, que mesmo requirirían unha ilustración gráfica, son só mencionados e non aparecen tampouco definidos no glosario final.

A “natureza poliédrica” da linguaxe, na que se insiste de xeito constante ó longo de todo o libro, fai difícil establecer límites nidos entre áreas disciplinares que comparten intereses comúns e motiva pequenos solapamentos entre algúns capítulos. Aínda que, por suposto, isto non constitúe un problema, hai algún caso puntual en que a repetición de contidos resulta superflua e causa a impresión de certa falta de coordinación. A inclusión en capítulos sucesivos (páxinas 386 e 428) de dúas versións distintas da *escala de ruptura interxeracional* de Fishman é un exemplo. Nalgún outro caso é a utilización de traducións lixeiramente distintas dun mesmo termo a que pode dar lugar a confusión. Por exemplo, o termo inglés *speech event*, empregado por Dell Hymes, figura traducido como *feito de fala* e como *evento de fala* en sucesivas ocasións na páxina 367, e como *acontecemento de fala* —a forma máis habitual— na páxina 282 e no glosario. Trátase, en todo caso, de exemplos illados que simplemente reclaman unha revisión para posteriores edicións e, se cadra, tamén unha mellor explotación das referencias cruzadas entre capítulos.

Entre os aspectos positivos máis salientables do *Manual*, cabe destacar que ofrece información moi actualizada, ó mesmo tempo que se dá unha visión histórica bastante clara do desenvolvemento dos distintos campos de estudio. No tratamento dos temasponse moi ben de relevo o dominio das aproximacións interdisciplinares na lingüística das últimas décadas. En xeral, mantense un estilo didáctico e accesible, sen perder de vista o carácter introductorio do texto. Dentro desta liña, a diversidade de enfoques adoptados polos distintos autores resulta enriquecedora e engade interese ó conxunto. Se cadra, a única excepción neste senso é a decisión do autor do capítulo 15 de explicar a fonoloxía a partir dun modelo xenerativo: péreceme que esta elección comporta limitacións innecesarias e que, sobre todo, é moi discutible desde o punto de vista pedagóxico. As seccións de bibliografía comentada e de exercicios que acompañan cada capítulo son un excelente recurso didáctico e unha invitación a profundar nos temas e, sobre todo, a reflexionar sobre as particularidades da realidade lingüística galega. É nestas seccións onde a óptica galega que os editores se poñen como obxectivo na introducción está máis presente, aínda que en capítulos como o 10 (“planificación lingüística”) en que esta perspectiva tería particular relevancia, está, en cambio, bastante desaproveitada.

Globalmente, o *Manual* cumpre, na miña opinión, condicións dabondo para resultar unha obra de moita utilidade para o ensino da lingüística no nivel universitario, e penso que responde á demanda de textos deste tipo nas nosas universidades. Ós seus potenciais usuarios corresponde agora valorar as súas prestacións na práctica e, se cadra, tamén sinalar os aspectos mellorables, con vistas a futuras reedicións.

Mario Cal Varela